

Datum
2017-04-12

Inför det franska valet

De fyra huvudkandidaterna och den transatlantiska länken

Louis Aubert & Maria Hellman

Försvvarshögskolan

Institutionen för säkerhet, strategi och ledarskap

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	3
<i>De fyra huvudkandidaterna</i>	5
<i>Relationen till USA och Nato</i>	8
<i>Relationen till Ryssland</i>	10
<i>Frankrikes roll i EU</i>	14
<i>Konsekvenser för EU och Sverige</i>	17
Referenslista	20

Transatlantisk säkerhet (Forskning för regeringens behov)

Under 2017 har Institutionen för säkerhet, strategi och ledarskap i uppdrag att leverera rapporter i två delprojekt till Försvarsdepartementet inom ramen för ”Transatlantisk säkerhet”, som i sin tur ingår i *Forskning för regeringens behov* (FORBE). Denna skrift utgör en delmängd av rapporteringen inom delprojekt 2 tillägnat den europeiska dimensionen av den transatlantiska länken. Under våren valde vi att erbjuda Försvarsdepartementet denna skrift någon vecka innan den första omgången av det franska presidentvalet den 23 april. Rapporten är författad av docenten i statsvetenskap Maria Hellman i samarbete med Louis Aubert, master-studerande vid Institut Francais de Géopolitique, Université Paris VIII. Rapporten sammanfattar de fyra främsta kandidaternas program, särskilt på det säkerhetspolitiska området, och diskuterar vilka konsekvenser alternativa valresultat kan få för svenskt vidkommande och för EU med avseende på säkerhets- och försvarspolitik.

Stockholm den 12:e april 2016

Ronnie Hjorth

Professor i statsvetenskap, Försvarshögskolan,

Projektledare ”Transatlantisk säkerhet”

Inledning

Den 23 april i år (2017) går fransmännen till valurnorna i den första valomgången för att välja en ny president. Den andra valomgången går av stapeln den 7 maj. Det är ett Frankrike som prövats hårt de senaste åren med terrorattentat, högerextremism, en svag ekonomi och där det sedan november 2015 råder undantagstillstånd. Utgången av valet är synnerligen oviss och den politiska situationen osedvanligt komplicerad också med franska mått mätt. Den kontinuitet i den franska politiken vi tidigare vant oss vid, framför allt vad gäller den aktiva franska utrikes- och säkerhetspolitiken, står inför utmaningar av en art som den Femte republiken inte erfarit tidigare.

I och med det högerextrema partiet Front Nationales starka ställning med Marine Le Pen som kandidat har hela den politiska skalan flyttats åt höger. Socialistkandidaten Benoît Hamon sticker fortsatt ut på vänsterkanten, men tycks inte ha någon stark ställning hos opinionen. Än längre ut på vänsterkanten har Jean-Luc Mélenchon, lite förvånande, gått framåt starkt på slutet med sin samhällskritiska ton som i vissa stycken liknar den hos Le Pen. Den oberoende kandidaten Emmanuel Macron, som kommer från bank-och finansvärlden, har skaffat sig en oväntat stark ställning med sin liberala ekonomiska politik kombinerad med försvaret av välfärdsstaten. Han är ung (37 år) och oprövad, men samtidigt inte fläckad av skandaler eller uppfattad som en del av det politiska etablissemanget, och har liknats vid François Mitterrand.

Valdebatten har präglats av personliga smutskastningar och beskyllningar om korruption och oegentligheter. Så har den konservativa kandidaten François Fillon anklagats för att ha anställt sin fru som parlamentsassistent med betydande lön, men utan någon arbetsinsats och för att ha försett två av sina barn med välbetalda anställningar. Detta blev särdeles graverande då Fillon, som ibland liknats vid en fransk Margaret Thatcher, profilerat sig tidigt i valrörelsen som den ärliga och idogt arbetande kandidaten. Längst ut till höger finner vi Marine Le Pen, som har en stark ställning i sina kärnregioner i sydöstra Frankrike och driver en hårdför främlingsfientlig och konservativ isolationistisk politik. Hon har valt en något mjukare framtoning än tidigare och har klarat sig väl trots inhemsk kritik bland annat för sitt samröre med Kreml och envisa påståenden om rysk finansiering av valkampanjen. Hon står också åtalad för korruption.

De tongivande frågorna i presidentvalkampanjen

De tongivande frågorna i valkampanjen kan sägas hänföra sig till den franska nationens försvagning in-och-utrikespolitiskt. De olika kandidaterna har alla program som syftar till att återge Frankrike nationell och internationell stabilitet, styrka och tyngd. Det har fått valrörelsen att centreras kring den ekonomiska krisen och arbetslösheten, kring den inre säkerheten och immigrationen som måste åtgärdas för att Frankrike ska kunna återta en mer betydande roll i världen och inte hamna i underläge i sina relationer till andra globala aktörer och institutioner. I ljuset av den populism och nationalism som karaktäriserat valrörelsen blir frågor som traditionellt präglats av enighet - såsom det franska engagemanget i Nato, EU och FN, Frankrikes relation till USA och till Ryssland - brännande frågor där kandidaterna skiljer sig åt radikalt. I grund och botten handlar det om vilken grad av internationellt engagemang försvaret av suveräniteten och "det franska" (inte minst i kulturellt avseende) tillåter. Som kanske aldrig tidigare under den Femte republiken ser vi en stark isolationistisk strömning från framförallt Le Pen och Mélenchon, ställd emot en internationalist i Macron.

Ett av de teman som färgat valdebatten har således handlat om huruvida Europa och Frankrikes roll i EU ska ses som en källa till styrka eller tvärtom som ett hinder för franskt självbestämmande och ekonomisk återhämtning. Här går meningarna vitt isär mellan kandidaterna där Le Pen och Mélenchon gjort EU till en syndabock för Frankrikes samhällsproblem, medan Macron menar att EU representerar vägen ut ur krisen. Parallellt med denna kritik har kampanjen präglats av en kritik mot "systemet", dvs mot det politiska och intellektuella etablissemanget, nationella medier och rättsväsendet. Den traditionellt starka statsapparaten (l'Etat Providence) är ifrågasatt och misstrodd som ineffektiv och korrupt. Det har varit tydligt under kampanjen att alla de fyra främsta kandidaterna har sökt framställa sig som "systemets" motståndare. Macron har här haft fördelen av att uppfattas som en relativt obefläckad nykomling.

Med tanke på de stora skillnaderna mellan kandidaterna ifråga om internationell utblick och i Europapolitik kan valutgången komma att bli avgörande för Frankrikes framtid i EU, Nato, förhållandet till USA och till Ryssland. Sällan har valet av president haft en potentiellt så stor betydelse för fransk och europeisk utrikes- och säkerhetspolitik. Här finns anledning att noga kartlägga och analysera de olika kandidaternas uttalade avsikter samt reflektera kring konsekvenser för EU inklusive Sverige.

Syfte

I denna rapport avser vi därför med utgångspunkt i kandidaternas politiska uttalanden kartlägga de fyra främsta kandidaternas uppfattningar om ett antal säkerhetspolitiska frågor (Le Pen, Macron, Mélenchon samt Fillon). De frågor vi valt utgör områden som i decennier varit centrala inom den franska utrikes- och säkerhetspolitiken. Det handlar om a) relationen till USA, b) relationen till Ryssland, samt c) Frankrikes roll i EU. På detta område har fransk politik tidigare kännetecknats av betydande stabilitet och kontinuitet oavsett president och dennes partipolitiska tillhörighet. Frågan är om inte detta val ställer denna kontinuitet inför de hårdaste påfrestningar på flera decennier.

Inledningsvis presenteras kortfattat de fyra kandidaternas bakgrund och politiska (väljar-) bas. Därefter introducerar vi kortfattat den traditionella franska linjen för respektive fråga och redogör för varje kandidats uttalade ståndpunkter. Utifrån några olika tänkbara utfall diskuterar vi slutligen konsekvenser för Europa och därmed även Sverige.

De fyra huvudkandidaterna

François Fillon är den konservativa republikanska högerkandidaten, katolik och gaullist, runt vilken det de senaste månaderna stått frågetecken till följd av en korrupsionsskandal. Fillon har tidigare arbetat i Sarkozys administration, men betraktades då som den idogt och strategiskt arbetande "skuggan" bakom den betydligt mer karismatiska Sarkozy. I likhet med Sarkozy är dock Fillon en hårdför konservativ högerpolitiker. Det har kommit till uttryck inom säkerhets- och migrationspolitiken, två politikområden som han gärna kopplar samman. Fillon har uttryckt stark kritik mot sittande president Hollandes, som han menar, alltför slapphänta migrationspolitik. Han hävdar att Frankrike till följd av sin ekonomiska kris inte har råd att ta emot flyktingar och måste hålla en restriktivare linje. Fillon har också annonserat åtstramningar för att få den franska ekonomin på fötter ifall han vinner valet. Genom valkampanjen har han motiverat sin politik i termer av pragmatism. Detta präglar inte minst Fillons europapolitik där han talat om ett närmande till Tyskland och Angela Merkel.

Marine Le Pen är ledare för det högerpopulistiska partiet Front National. Hon tog över ordförandeposten efter sin far Jean-Marie Le Pen, som grundade partiet och fick partiet att växa med ett främlings- och Europafientligt budskap. Marine Le Pen

har sedan sitt tillträde och särskilt under valkampanjen mjukat upp den hårdföra politiken och klätt den i en mer folklig dräkt, utan att förändra det politiska innehållet. Det är en politisk diskurs som väcker oro kring arbetslöshet, sociala problem och ekonomisk kris och där lösningen stavas fransk isolationism. Le Pen har en stabil, anmärkningsvärt lojal och relativt bred väljarbas från vad som tidigare ansågs som typiska vänstergrupper (unga, storstadsbor, arbetare, likväl som äldre och landsortsbor) i framförallt sydöstra Frankrike där den nordafrikanska invandringen är mest påtaglig. Le Pen, som en *non-Énarque* (dvs en av få ledande franska politiker utan examen från elitskolan *École Nationale d'Administration*) och en förment röst för den lilla människan, får trots skandaler och åtal konsekvent starkt stöd bland arbetarklassväljare men däremot mycket lite sympati från andra högerpopulistiska ledare och partier i Europa. Skulle Le Pen gå segrande ur valet ställs hon inför en rad omedelbara dilemman framförallt vad gäller Frankrikes pågående internationella åtaganden, såsom exempelvis hur hon ska lyckas driva en isolationistisk politik och samtidigt försvara fransk säkerhet genom militära operationer i Syrien. Detsamma gäller hur den franska ekonomin ska kunna stärkas genom protektionism.

Emmanuel Macron är oberoende kandidat som förutan kampanjorganisationen "En marche" (ungefär På väg) inte har någon partiorganisation bakom sig. Han har liknats vid en ny Mitterrand i det att han både värnar den starka välfärdsstaten (han har tidigare ingått i den socialistiska regeringen under Manuel Valls), men samtidigt står för en liberal ekonomisk politik. Han är kanske den främsta motståndaren till "systemet" och har tydligt proklamerat att han önskar släppa ut Frankrike ur dess tvångströja av traditionella politiska mönster och göra slut på den klassiska klyftan mellan vänster och högerblocken. Till skillnad från de övriga huvudkandidaterna är han ung och oprövad, men inte heller fläckad av skandaler och anklagelser om korruption och inte förknippad med "systemet". Macron upplevs av många som en sann representant för en ny väg för fransk politik med en stark stat, kombinerad med en mer liberal ekonomi och öppen attityd till omvärlden. Macron har varit noga med att inte låta sig förknippas med Parti Socialiste (PS) eller att ses som en arvtagare till den impopuläre François Hollande. Man kan dock fråga sig hur hans *entourage* av politiker, rådgivare och tjänstemän kommer att se ut i den händelse han skulle vinna valet.

Macron är också den kandidat som har den mest liberala politiken vad gäller immigration och den minst hårdföra vad gäller anti-terrorism och nationell säkerhet. Han är den av kandidaterna som tydligast sagt sig vilja dra tillbaka undantagstillståndet. Istället ska den nationella säkerheten värnas genom närpolisering och en utökad poliskår. Försvarsbudgeten bör samtidigt stärkas i kampen mot terrorismen. Hotet mot den nationella identiteten, som löper som en

röd tråd genom fransk politik, bemöter Macron med en retorik om inklusion snarare än övriga kandidaters exklusion. Nyckelord är tolerans och en strävan mot en acceptans av olikheter, dvs klassiska republikanska värden såsom fokus på det civila medborgarskapet och kulturell mångfald i enhetsstaten.

En av Macrons utmaningar om han vinner valet blir att lyckas skapa legitimitet för sitt presidentskap, forma nästa regering i juni i år, nå inflytande i parlament och regering, samt samarbeta med regeringen utan ett parti och en partiorganisation att luta sig mot. Med tanke på hans politiska budskap finns dock möjligheten att Macron drar till sig politiker från både vänster och höger och med detta också lyckas bedriva den blocköverskridande politik han vurmar för. Utrikes- och säkerhetspolitiskt är Macron oerfaren, men eftersom den franska linjen ska drivas via, och med EU kan man här förvänta sig en ökad aktivitet i Bryssel och Strasbourg i redan inarbetade strukturer.

Jean-Luc Mélenchon är vänsterkandidat, en rutinerad, erfaren politiker och ledare för France Insoumise som kan placeras in till vänster om Parti Socialist (PS.), men till höger om kommunisterna (Parti Communiste Français, PCF). Mélenchon kandiderade också 2012 och kom då på fjärde plats i primärvalsomgången. Det faktum att den sittande presidenten Hollande är impopulär och att vänstern har två kandidater har sannolikt försämrat Mélenchons chanser. I slutet av kampanjen har han dock gått starkt framåt. Med sin anti-liberalism och sin betoning av de sociala frågorna klädda i populistiska och nationalistiska färger har han kommit att utmana Le Pen och konkurrera om hennes väljargrupper. Mélenchon är en stark motståndare till Le Pen, men i frågor som rör exempelvis Europapolitiken och relationerna till Ryssland delar de uppfattning. I migration- och integrations-frågorna har Mélenchon däremot profilerat sig som en fredens och försoningens kandidat, som vare sig vill liera sig med Macrons och Fillons ”extrema marknadskrafter” som skapar klyftor mellan människor, eller med Le Pens intolerans som ”dömer vårt mångfärgade mäktiga folk till att hata varandra” (Mélenchon i tal i Marseille, citerat i *Le Monde* 10 april, 2017). Mélenchon har också i sin valrörelse sagt sig vilja reformera det politiska systemet som styrs av etablissemanget genom fler folkomröstningar.

Relationen till USA och Nato

Frågan om relationen till USA utgör en central aspekt av fransk säkerhetspolitik och bidrar också till att definiera Frankrikes roll i världen. USA och Frankrike, om än ständigt allierade, har alltid haft ett spänningsfyllt förhållande där ett stående inslag varit Frankrikes ovilja att acceptera amerikansk sk ”hegemoni”. Frankrike har här en lång gaullistisk tradition där man ständigt hävdar en tilltro till internationellt samarbete, diplomati och gemensamma institutioner, men samtidigt värnat sitt oberoende och nationella intresse. Från franskt perspektiv är uppfattningarna om USA nära förknippade med förhållningssättet till Nato. Vi presenterar därför kandidaternas förhållningssätt till Nato och USA i samma avsnitt.

Multilateralism har varit ett ledord för den franska utrikes- och säkerhetspolitiken sedan det kalla kriget, men betydelsen av en multilateral internationell politik understödd av starka internationella institutioner såsom Förenta Nationerna har ökat. Det sammanhänger med att Frankrikes inflytande i världen, såväl ekonomiskt och politiskt som diplomatiskt och militärt, har minskat och det är endast genom internationella (institutionaliserade) samarbeten som Frankrikes röst i världen kan bibehålla sin styrka. I det förestående valet står dessa värden på spel i särdeles stor omfattning

Av de fyra främsta kandidaterna är det Francois Fillon som står för den klassiska och traditionella franska linjen i synen USA och på Nato. Hans politik både vad gäller visionen om det franska samhället och Frankrikes plats i världen kan i många stycken uppfattas som hämtad från Général de Gaulle. Även om Fillon inte förnekat arvet från Sarkozy och visat sig högst medveten om att Frankrike inte längre intar den maktposition i världen som landet en gång hade, och därför behöver EU och Nato, så önskar Fillon återupprätta Frankrikes självständiga roll och röst i världen. Frankrike bör enligt Fillon därför tillsammans med övriga EU-länder stärka EU:s säkerhets- och försvarspolitik och bli mer självständigt från USA och Nato, särskilt som det råder osäkerhet kring den amerikanska säkerhetspolitiken under Trump. I ett tal i januari i år sade Fillon: ”Amerikanerna är våra allierade och våra vänner, men Frankrike är inte någons vasall och det är dags att Europa vaknar upp och åter

blir en självständig och suverän makt.” (Tal av Fillon, 29 jan, 2017)¹ Den transatlantiska länken bör således tonas ned till förmån för Europa.

Denna position delas till stor del av Macron men till skillnad från övriga kandidater och i linje med sin kosmopolitiska profil, betonar den senare vikten av en fortsatt dialog med USA om den europeiska säkerheten och säkerhetsituationen i Mellanöstern. Å andra sidan är Macron den kandidat som uttalat sig mest kritiskt om president Trumps politik.

Fillon kan tillsammans med Macron ses som den mest pragmatiska av de USA- och Nato-skeptiska kandidaterna, men deras uppfattningar delas i stora drag också av Le Pen och Mélenchon. Le Pen önskar se Frankrike lämna Natos kommandostruktur för att öka självständigheten i fransk utrikes-och-säkerhetspolitik och minska dess beroende av USA. Hon har uttryckt sitt gillande för president Trump, men då främst hans tal om isolationism som medlet för att försvara suveräniteten. Mélenchon har en djupt rotad anti-amerikansk hållning och är benägen att arbeta för ett franskt utträde ur Nato. ”Frankrike är en universalistisk nation. Frankrike har inget att göra i Nato.” (Graulle, 2017).²

Le Pen har inte gått lika långt men har i valrörelsen sagt att hon vill att Frankrike ska lämna Natos kommandostruktur för att undvika att bli indraget i krig som inte gynnar franska intressen.

Den riktiga frågan [att ställa] är att ta reda på vad Nato tjänar för syften. Det finns inte längre något Sovjetunionen, så vem är denna organisation riktad mot? Vår närvaro i Nato gör att vi blir underkastade den amerikanska internationella politiken. Det är amerikanerna som beslutar vilka krig vi ska utkämpa. Jag skulle vilja återvända till den internationella politiken som utmärkte Frankrike under general De Gaulle. (Le Pen i en intervju 10 oktober 2016 i France24.)³

¹ « Les Américains sont nos alliés et nos amis, mais la France n'est la vassale de personne et il est temps que l'Europe se réveille pour redevenir une puissance indépendante et souveraine. » (Discours prononcé par François Fillon le 29 Janvier 2017)

² ”La France est une nation universaliste. Elle n'a rien à faire dans l'OTAN.”

³ La vraie question est de savoir à quoi sert l'OTAN? Il n'y a plus d'URSS, donc contre qui est dirigée cette organisation? Notre présence dans l'OTAN fait que nous sommes soumis à la politique internationale américaine. Ce sont les américains qui décident des guerres que nous devons faire. Moi j'aimerais revenir en matière de politique internationale à ce qui a fait la spécificité de la France, sous l'égide du général De Gaulle.

Frankrikes relation till USA och Nato blir sannolikt mest aktiv med Macron som president. Samtidigt är det inte helt klargjort var Macron står. Han intar en kritisk hållning till president Trumps politik, men förespråkar på realpolitiska grunder ökad dialog och samarbete kring säkerhetsfrågorna i Europa och i Mellanöstern. Fillon är den typiske gaullisten som sannolikt skulle bedriva en mer avvaktande USA-politik, söka stärka Frankrikes roll säkerhetspolitiskt men utan att i alltför hög utsträckning försvaga Nato. Skulle Le Pen eller Mélenchon vinna valet kan vi förvänta oss ett Frankrike som drar sig ur Natos kommandostruktur och distanserar sig mer från Natos kollektiva säkerhetssamarbeten. Relationerna till USA är svåra att bedöma med tanke på den otydlighet som råder i den amerikanska säkerhetspolitiken för närvarande. Det tycks på det hela taget som att kandidaterna väljer att antingen tona ned sina ambitioner vad gäller den transatlantiska länken, alternativt ser situationen som en möjlighet att främja en mer nationalistisk, alternativt europeisk, säkerhetspolitik.

Relationen till Ryssland

Under kalla kriget representerade Frankrike emellanåt en tredje väg mellan USA och Sovjetunionen. Detta var ett sätt att hävda vikten av Frankrike i världspolitiken och att stärka den europeiska säkerhetspolitiska positionen med Frankrike som dess främsta, starkaste och mest pålitliga företrädare. Historiskt har Frankrike och Ryssland delat uppfattningen om vikten av att hävda en stormaktsroll i världen, båda har delat en kritisk syn på USAs hegemoni särskilt vad gäller global säkerhet och internationell konfliktlösning och upplevt rivalitet gentemot USA. Båda har förespråkade en multipolär ordning och vid upprepade internationella kriser framfört alternativa diplomatiska lösningar till de amerikanska. Sådana synpunkter har sällan hörtsammats av USA och Frankrike och Ryssland kan sägas i någon mån dela ett kritiskt förhållningssätt till vad båda upplevt som ett påtvingat amerikanskt världsledarskap.

Där det under det kalla kriget fanns starka band mellan den franska vänstern och det ryska kommunistpartiet finns det idag en pro-rysk inställning i den franska högern. Den har varit särskilt märkbar inom extremhögern och Le Pen är den kandidat som haft den mest okritiska och närmaste relationen till president Vladimir Putin. Le Pen har varit explicit i sin beundran av Putin och den politik han bedriver, inte minst vad gäller den starka staten och försvaret av den kristna värdegrunden i ett Europa som beskrivits som alltmer dekadent. För Le Pen har Putin kommit att stå som främsta representant för en stark och pragmatisk

realpolitik på den internationella arenan och en ledare som kan göra slut på dagens liberala, USA-dominerade värld. Denna uppfattning delas av Mélenchon och, om än i mildare ordalag, av Fillon, som främst uttryckt sin uppskattning för Putin i samband med de ryska militära insatserna mot IS i Syrien.

Le Pen och Mélenchon hävdar båda att Ryssland är den stat som kan bidra till att återskapa en multipolär värld. För båda finns således ideologiska och strategiska skäl till en positiv attityd till ryska ledaranspråk. Le Pen har också, liksom även Fillon, uttalat sig kritiskt mot EU:s sanktioner mot Ryssland och alla tre har sagt att de vill avskaffa sanktionerna. I en intervju med *CNN* sade Le Pen utan omsvep att: "Sanktionerna är fullkomligt idiotiska. De löser inte något som helst problem, de har inte förbättrat situationen på något sätt. Allt de har åstadkommit är att skapa stora ekonomiska problem för Europa" (Le Pen i en intervju i *CNN* 6 februari 2017).⁴

Mélenchon har också betonat vikten av ett franskt självständigt försvar för att förhindra att Frankrike skulle behöva ställas mot Ryssland i en eventuell konflikt. I linje med Le Pen har han sagt att

om Frankrike har ett försvar som står oberoende då kan Frankrike inte delta i det integrerade Europeiska försvarssystemet som skulle kunna leda till att landet hamnar i krig så snart ett baltiskt land får problem med sin granne. Och de har haft problem med ryssarna i tusen år. Jag föredrar alltså att vi håller oss på ett sådant avstånd att vi kan sluta fred snarare än att bli indragna i vansinnigheter.

(Mélenchon i en tevesänd debatt i *TF1* 20 Mars, 2017).⁵

Vare sig Mélenchon, Le Pen eller Fillon har tagit avtånd från Rysslands annektering av Krim. Le Pen är den som med yttersta tydlighet har uttryckt att Rysslands annektering av Krim inte kan anses strida mot internationell rätt och hon har erkänt Krim som en del av Ryssland.

⁴ "Ces sanctions sont totalement stupides. Elles n'ont réglé aucun problème, elles n'ont amélioré la situation en rien. Tout ce qu'elles ont fait c'est créer un problème économique majeur pour l'Europe".

⁵ si la France a un outil de défense autonome, alors elle ne peut pas participer à des systèmes intégrés en Europe qui la conduirait à entrer en guerre si tôt qu'un pays balte aurait un problème avec son voisin. Et ils ont des problèmes avec les russes depuis mille ans. Alors je préfère qu'on se maintienne à une distance qui permettent de faire la paix plutôt que d'être entraîné dans des folies.

Jag erkänner Krim som en integrerad del av Ryssland. Jag menar att den process som har ägt rum är en process som skett via en folkomröstning. Det är alltså inte en illegal annektering, det har skett en folkomröstning, invånarna i Krim önskade återförenas med Ryssland.

(Intervju med Le Pen på *RMC*, se också Pasha-Robinson, 2017.)⁶

I en tevesänd debatt den 20 mars 2017 ställde Mélenchon frågan om var den giltiga gränsen mellan Ryssland och Ukraina skulle dras och svarade själv att det inte gick att fastställa. ”Vi måste diskutera detta”, var hans kommentar. I samma debatt hävdade Fillon med referens till Kosovos självständighet från Serbien att Frankrike också varit med om att förändra gränser. Han menade vidare att en majoritet av invånarna på Krimhalvön velat förenas med Ryssland och att rätten till självbestämmande var tillämplig. (Maurice, 2017). Fillon har dock inte varit konsekvent utan i andra sammanhang sagt sig inte erkänna Krim som en del av Ryssland eftersom annekteringen genomförts i strid med internationell rätt (Fillon i radiosänd valdebatt *France Inter*, 6 April 2017).

Den beslutsamhet som Ryssland har visat i sin militära intervention mot IS i Syrien har hyllats av Fillon och setts som ett föredöme. Det är lyckosamt, säger Fillon citerad i tidskriften *Géopolis*, att Putin har agerat i Syrien, ”om inte skulle vi utan tvivel ha framför oss ett betydligt starkare IS som skulle ha kunnat ta kontrollen över Damaskus och stora delar av det syriska territoriet.” (Chémali och Magnan, 2016).⁷ Fillon har också talat uppskattande om Rysslands försvar av de kristna värdena i Syrien. Rysslands intervention i Syrien står, menar Fillon, i skarp kontrast till det franska agerandet under Hollande. Förhållningssättet till Ryssland mejslar också ut en tredje väg för Frankrike som i vissa stycken påminner om den position Frankrike intog under det kalla kriget emellan de två stormaktsblocken.

Den relation till Ryssland som Fillon förespråkar tycks bygga på en långtgående pragmatism i utrikes- och säkerhetspolitiken. Resonemanget går ut på att Ryssland är av strategisk betydelse för Europa och att dess framtid - med tanke på Rysslands storlek, avsaknaden av en demokratisk tradition och ryska kärnvapen i vårt grannskap gör det oklokt att inta en konfrontationistisk hållning. ”Vem skulle i

⁶ Je reconnais la Crimée comme partie intégrante de la Russie. Je pense que le processus qui a eu lieu est un processus par référendum. Ce n'est donc pas une annexion illégale; il y'a eu référendum, les habitants de Crimée souhaitaient rejoindre la Russie.

⁷ ...”qui aurait pu s'emparer de Damas et d'une grande partie du territoire syrien.”

rimlighetens namn, vilja hamna i konflikt med Ryssland”, frågade sig Fillon i *Le Monde*. Han menar att Frankrike snarare borde inleda en dialog och slopa sanktionerna som drabbar franska bönder och företag.

Macron är till skillnad från Le Pen, Fillon och Mélenchon kritisk till Ryssland, men har under sin kampanj inte presenterat någon omfattande eller tydlig position vad gäller synen på de fransk-ryska relationerna. Macron har dock deklarerat att han, i linje med EU, vill behålla sanktionerna till dess att Ryssland respekterar och lever upp till Minsk-avtalet. Liksom Fillon är Macron beredd att inbjuda till dialog med Kremlin, dock mer i egenskap av internationalist än pragmatiker, en inbjudan som är mindre förbehållslös och mer restriktiv. Att förena diplomatins och förhandlingens väg är inte detsamma som att göra eftergifter till en stat som bryter mot mänskliga rättigheter.

Hur den franska politiken gentemot Ryssland kan komma att påverkas av utgången i valet är, med undantag från sanktionerna, svårbedömt. Det är troligt att de fransk-ryska relationerna kommer att bli mer aktiva och vänskapliga med Le Pen som president, något mindre så med Fillon och relativt oförändrade om Macron intar Elyséepalatset. Men hur detta kan ta sig ut i den reella politiken är ovisst. Le Pen skulle sannolikt komma att samarbeta med Putin i Syrien, men samtidigt är hennes grundläggande inställning att Frankrike försvaras bäst på hemmaplan och ett ökat internationellt engagemang skulle strida mot det budskapet. Vad som kan oroa är Le Pens okritiska inställning till Rysslands expansion i östra Ukraina och i Krim i kombination med tal om en ökad fransk distansering till Nato. Detta försvagar och splittrar radikalt det europeiska försvars- och säkerhetssamarbetet, liksom Nato, gentemot Ryssland och kan skapa oro och ökade spänningar i de Central- och Östeuropeiska länderna och framför allt de baltiska staterna. Fillons önskan om slopade sanktioner och ett eventuellt fransk-ryskt samarbete vad gäller Syrienkonflikten skulle också kunna skapa problem för Nato och EU. Men i det fall Ryssland skulle flytta fram sina positioner mot Europa är det högst osannolikt att Fillon skulle inta någon annan position än den som västallierad.

Frankrikes roll i EU

Den franska europapolitiken har ända sedan Kol- och stålunionens grundande varit drivande för den europeiska integrationsprocessen, om än med varierande intensitet över tid. Franska presidenter och regeringar av olika politisk färg har samarbetat nära med Tyskland för att balansera den starka tyska ekonomin och tillförsäkra Frankrike en stark röst i Europa och världen. I Europasamarbetet har Frankrike sett sig, tillsammans med Storbritannien, som den främsta säkerhetspolitiska garanten. Denna föreställning har inte förändrats trots den senaste tidens svåra inhemska säkerhetspolitiska läge och ekonomiska svårigheter. Inte minst sedan Libyen-insatsen ser Frankrike sig som den starkaste militärmakten på kontinenten med särskilt ansvar för den europeiska säkerhetsgemenskapen. I det förstående valet kan denna tradition av EU-förespråkande presidenter vara på väg att brytas.

Europapolitiken är det område där det råder störst skillnader mellan kandidaterna. Medan Macron är Europa och EU-vän och vill fortsätta driva EU-integrationen vidare, inbegripet ett stärkande av de fransk-tyska relationerna, har Le Pen och Mélenchon talat om ett möjligt Frexit. Fillon, som talar om stärkandet av franska nationella intressen i EU och på den globala arenan, månar om balans i de fransk-tyska relationerna och har rest grundläggande invändningar emot EUs migrationspolitik, men har ändå inte mycket gemensamt med Le Pen och Mélenchon på området.

Tidigt i kampanjen utlovade Le Pen Frankrikes utträde ur EU, men detta har sedan modifierats i omgångar och utgör nu i kampanjens slutskede ett löfte om en folkomröstning i frågan. Om detta beror på en omsvängning hos Le Pen och hennes FN eller är en valtaktisk åtgärd är svårt att veta. Det tycks som om den franska väljarkåren i stort för närvarande inte önskar ett franskt utträde ur EU, och inte heller EU-skeptiker begär uttryckligen ett "Frexit". Mélenchon, som menar att hela EU-projektet är väg att haverera, har lanserat en serie åtgärder för hur Frankrike antingen ska lämna unionen eller förhandla fram en mer gynnsam position. Liksom Le Pen har Mélenchon planer på en folkomröstning där fransmännen skulle få ge

sitt bifall till reformerade villkor för medlemskap, alternativt kunna rösta för ett franskt utträde ur unionen. Mélenchon har också talat om att Frankrike skulle upphöra att betala bidraget till EUs budget, lämna euron och den fria marknaden.

Våra drömmars Europa är dött. Dagens union är endast en enda marknad där folk är underkastade bankernas och finansens diktatur. Hur ska denna mardröm stoppas? Vi måste lämna de europeiska fördragen som tvingar oss att föra en åstrammingspolitik, överge statligt ingripande och investeringar i den offentliga sektorn. Allt detta utgör förevändning för en skuld som alla vet att inget land är kapabelt att betala. Vårt självständiga agerande och beslutssuveräniteten får dock inte överges vare sig för EU-kommissionens ideologiskt betingade fixa idéer eller för den superba höger-vänsterkoalitionen i Tyskland.

(ur Mélenchons partiprogram 2017)⁸

Liksom hos Mélenchon ligger Le Pens anti-europeiska position i linje med försvaret av den franska suveräniteten där denna anses hotad av yttre krafter, inte minst av beslut och dekret från Bryssel och som Frankrike måste anpassa sig till. Den mest brännande frågan på senare tid har varit migrationspolitiken och den fria rörligheten som FN menar försvårar för Frankrike att kontrollera sina gränser. En annan grundpelare i Le Pens anti-Europapolitik är utträde ur eurozonen, men inte heller här tycks det finnas folkligt stöd att luta sig mot och det är svårt att bedöma om hon kan driva igenom denna fråga utan stöd i opinionen. Frågan är också om ens Le Pen skulle utsätta den sårbara franska ekonomin för ytterligare påfrestningar. Ekonomiska bedömare har menat att le Pens protektionistiska ekonomiska politik kan bli förödande för både Frankrike och EU.

Oavsett om Le Pen och Mélenchon gör allvar av alla sina löften kommer en valseger ändå att drastiskt påverka Frankrikes roll som motor i EU-integrationen (Quencez and Michelot, 2017:4). Och kanske räcker det med att de får starka siffror i valet för att det ska påverka EU-arbetet negativt och ge andra nationalistiska partier vind i seglen.

⁸ L'Europe de nos rêves est morte. L'Union actuelle est seulement un marché unique et les peuples sont soumis à la dictature des banques et de la finance. Comment stopper ce cauchemar ? Nous devons sortir des traités européens qui nous font obligation de mener des politiques d'austérité, d'abolir l'action de l'État et les investissements publics. Tout cela au prétexte d'une dette dont tout le monde sait qu'elle ne peut être payée dans aucun pays. Notre indépendance d'action et la souveraineté de nos décisions ne doivent donc plus être abandonnées aux obsessions idéologiques de la Commission européenne ni à la superbe du gouvernement de grande coalition de la droite et du PS en Allemagne.

I Fillons kampanj talas om pragmatism i flera avseenden. Ett av dessa handlar om att den gemensamma europapolitiken inte får ske på bekostnad av resoluta åtgärder för att hantera franska problem som den ekonomiska krisen eller den sociala oron. På detta område uppträder Fillon som en nationalist snarare än internationalist. Svaren på Frankrikes problem ligger inte i första rummet i ökad internationalisering och inte i en europeisering i federal riktning. Hans position uttrycker snarare en klassisk gaullistisk hållning där ett stärkt Europa-samarbete inom vissa områden, såsom exempelvis euro-samarbetet och vissa delar av försvarspolitiken, ses som nödvändigt för ett starkt Europa medan han håller hårt på nationellt självbestämmande och suveränitet i frågor som migration. Vad gäller säkerhetspolitiken finns här en dubbelhet i en uttalad vilja att förstärka EUs interna säkerhet och ge mer muskler till EU, men också en ovilja att binda upp Frankrike för hårt mot Bryssel och bli underkastad överstatliga beslut. Europa, säger Fillon, ”måste vara ett instrument och inte en religion” (Fillon citerad i *Le Monde*, Nov 22, 2016)

Macron intar en motsatt position till både Fillon, Le Pen och Mélenchon och förespråkar en ökad EU-integration i vilken Frankrike ska inneha en central roll. I Macrons politiska program finns ingen motsättning mellan franska och europeiska intressen. Tvärtom är det genom ett effektivt Europa-arbete som Frankrike kan utvecklas. Macron stöder också EU:s migrationspolitik och menar att Frankrike ska hålla sina gränser öppna för flyktingar och söka öka sin kapacitet för mottagande. Här skiljer sig hans politik radikalt från övrigas. Macron hänvisar till försvaret för mänskliga rättigheter och humanistiska förhållningssätt som typiska franska värden, och liar sig i detta än närmre Angela Merkel.

Skulle Macron gå segrande i valet kan vi förvänta oss en aktiv EU-politik där Frankrike kommer att fortsätta driva integrationen, med största sannolikhet mer aktivt än under Hollandes tid som president, och med en ambition att stärka det fransk-tyska samarbetet som Macron tillskrivit central betydelse för det han kallar en ”europeisk renässans”. Denna är påkallad inte minst på försvars- och säkerhetsområdet där Macron har ambitionen att omstrukturera och omforma samarbetet för att utveckla ett gemensamt försvarsprogram som kan utgöra ett effektivt och trovärdigt alternativ till Nato. Om det går att finna någon parallell mellan Macron och Fillons Europa-politik och inställning till EU så ligger det i värnandet av balansen mellan Frankrike och Tyskland. Frankrike måste ständigt bevaka sin relativa styrkerelation till Tyskland för att inte riskera att underordnas den ekonomiskt starka grannen. Detta är farhågor som också delas av Le Pen och

Mélenchon, men där dessa kandidater ser EU som ett direkt hot mot nationella intressen. Med Le Pen eller Mélenchon vid makten kan vi däremot förvänta oss en Frexit alternativt en återhållsam EU-politik, där EU-integrationen inte vidareutvecklas och där säkerhets- och försvarspolitiken förblir nationell.

Konsekvenser för EU och Sverige

Det franska presidentvalet 2017 är på flera sätt ett exceptionellt val. Det genomförs i ett Frankrike som skakats av attentat, där undantagstillstånd råder, ekonomin är ansträngd och där ett flertal sociala problem, såsom migration och integration, vuxit sig stora och skapat allvarliga inre motsättningar. Samtidigt upplevs den sittande president Hollande som svag och oförmögen att ena och leda landet. Det råder på det hela taget en stark misstro mot hela det politiska etablissemanget, vilket har gjort avtryck i presidentvalkampanjen som kommit att handla om det fallerande "systemet" och hur det bör reformeras. Hur kan Frankrike återta sin plats på den internationella scenen och hur kan landet stärkas och säkras inifrån? Kandidaterna har konkurrerat om platsen som "anti-système"-företrädare och har var och en sökt profilera sig som nydanare. Här har Macron haft fördel av att vara både ung och ny i politiken, medan Le Pen konsekvent kritiserat det franska etablissemanget under en längre tid. Terrorhotet och dess hantering har använts av flera kandidater för att kritisera inrikespolitiken, medan Europapolitiken i Bryssel förkastats som inflexibel och alltför byråkratisk. Svaret från kandidaterna på både höger- och vänsterkanten har varit att Frankrike ska vända sig inåt, förstärka gränskontrollerna, se till sina nationella intressen, värna sitt oberoende och sin suveränitet. Aldrig tidigare under den femte republiken har så många av kandidaterna så starkt betonat fransk isolationism och protektionism. Huruvida det är möjligt för en fransk president att i praktiken upprätthålla en sådan position återstår dock att se. Macron är undantaget som tvärtemot förespråkat öppnare franska gränser vad gäller både ekonomiska flöden och migration, som talar om det multikulturella Frankrike, och som vill driva EU-integrationen vidare.

Vad kan då utgången av detta val innebära för Frankrikes (och i förlängningen EUs) relationer till USA och Nato? Dessa relationer som varit relativt stabila under hela den femte republiken skulle sannolikt förändras om Le Pen eller Mélenchon vinner valet. Båda har sagt sig vilja distansera Frankrike från Nato, Mélenchon t o m att Frankrike ska lämna alliansen. Även med ett fortsatt medlemskap i Nato är det sannolikt att Frankrike blir betydligt mindre att räkna med i internationella sammanhang generellt och att Natos europeiska pelare försvagas. I ljuset av den

rådande säkerhetssituationen i Europa och den proklamerade amerikanska säkerhetspolitiken syns det olyckligt med ett instabilare och mindre tillförlitligt franskt engagemang i Nato. Det påverkar sannolikt även det svenska samarbetet med Nato och skulle kunna försätta Sverige i en mer utsatt position än om det franska engagemanget blir relativt oförändrat. Med Macron eller Fillon som näste franske president kan vi också vänta oss en fransk påverkan på Nato i riktning mot en mindre antagonistisk relation till Ryssland med tonvikt på dialog.

Även om Le Pen skulle nå framgång i valet måste man fråga sig hur hon ska lyckas upprätthålla en isolationistisk hållning och minska Frankrikes deltagande och roll i de gemensamma internationella strukturerna, och samtidigt lyckas försvara franska säkerhetsintressen vad avser både det nationella territoriet och olika oroshärdar runt om i världen. Hur ska exempelvis nationell säkerhet upprätthållas utan ett aktivt internationellt engagemang med franska trupper stationerade över världen?

Macron är den kandidat från vilken vi kan förvänta oss det mest aktiva Nato-engagemanget och den som visat sig mest villig att öppna för dialog med USA också i egenskap av EU-företrädare. Samtidigt är det genuint oklart vem eller vilka personer som kommer att utgöra Macrons närmaste krets av politiska rådgivare och experter. Utan en partiapparat blir förutsägelser av hans framtida ställningstaganden svåra att göra. Det som talar för spända relationer mellan USA och Frankrike med negativa konsekvenser för Nato och EU är att Macron står långt ifrån President Trump politiskt och har tagit starkt avstånd från delar av dennes politik. Det som talar för avspända relationer är Macrons öppenhet och uttalade vilja till dialog. Den starkaste kontinuiteten i USA-relationen står sannolikt den erfarne gaullisten Fillon för. Även om han har uttalat sig positivt i förhållande till Ryssland och President Putin är det inte troligt att han kommer att drastiskt vilja förändra de traditionella fransk-amerikanska relationerna eller Frankrikes engagemang i Nato. Sakfrågor som kan gynna och stärka europeiska och franska intressen (t ex på handelsområdet) blir förmodligen styrande för hur USA-relationen utvecklas.

Konsekvenserna av det franska valets utgång för Nato och för EU:s relation till USA är starkt sammankopplade till kandidaternas Rysslandspolitik. Här har Fillon, Mélenchon och Le Pen en positiv hållning, medan Macron är betydligt mer skeptisk och lierad med EUs linje. Skulle någon av de tre förstnämnda kandidaterna vinna kommer eventuellt EU:s sanktioner mot Ryssland, som förnyas halvårsvis, att hävas. Detta skulle inte bara påverka den ryska ekonomin och inrikespolitiken utan

också öka splittringen inom EU. Det indirekta erkännande som Le Pen och Mélenchon aviserat vad gäller Rysslands annektering av Krim kan göra EU oförmöget att driva en linje på internationalrättsliga grunder, vilket ytterst innebär en acceptans av rysk expansionism samt en fransk anpassning till rysk säkerhetspolitik. Läger man därtill Le Pen och Mélenchons uttalanden om att Frankrike bör undandra sig solidaritetsklausulen och inte utlova stöd till andra EU-stater i händelse av kris och konflikt, eftersom det skulle kunna leda till en fransk direkt konfrontation med Ryssland, blir det uppenbart att Natos och EU:s gemensamma säkerhetsstrukturer lär försvagas med Mélenchon eller Le Pen som president. Hur Fillon skulle påverka EUs och Natos ställning gentemot Ryssland är mer svårbedömt. Det är å ena sidan möjligt att Fillon skulle vilja samarbeta med Ryssland mot IS i Syrien, men det skulle å andra sidan skapa problem i de fransk-amerikanska relationerna. Det är dock inte troligt att Fillon skulle riskera Natos trovärdighet och stabilitet genom att gå Rysslands ärenden. Hur Fillon skulle hantera sanktionsfrågan utan att samtidigt bidra till att försvaga EU är mer oklart, men det är inte troligt att han skulle öppna för acceptans av rysk expansionism. Vad gäller Macron har han jämte talet om dialog också fördömt de ryska militära operationerna i Syrien. Det är m a o möjligt att Macron förr eller senare skulle välja en hårdare linje gentemot Kreml.

Det franska valet utsätter EU och Europapolitiken för stora påfrestningar. Le Pen, Fillon och Mélenchon vill alla minska EUs inflytande över Frankrike och vända blicken inåt och österut. EU-samarbetet utsätts för stora påfrestningar vad det gäller integrationssträvandena, det fortsatta samarbetet medlemsstaterna emellan, samt förhandlingarna med Storbritannien om utträdet. Skulle Le Pen, som understött Brexit, vinna, kan man räkna med utträdesförhandlingar till Storbritanniens snarare än till EU:s fördel. En större konsekvens med Le Pen som president kan bli att Frankrike lämnar EU, vilket skulle kunna betyda slutet för unionen. Skulle istället Macron bli president den 7 maj kan vi förvänta oss ett Frankrike som söker stärka och söka ena Europa och differentiera mellan de villkor som gäller för medlemmar och cke- medlemmar i unionen.

För Sveriges vidkommande av allt att döma står mer på spel än i något annat franskt presidentval under decennier. Dels finns en risk att en starkt EU-kritisk president tar plats i Elyséepalatset samt i Europeiska Rådet, med allvarliga konsekvenser för samarbetet inom unionen på kort och lång sikt. I kombination med folkomröstningen i Storbritannien som banat väg för Brexit skulle Sverige tillsammans med en lång rad andra mindre länder i Europa behöva anpassa sig till en i politiskt och ekonomiskt hänseende starkt förändrad omvärld. Helt nya samarbetsformer skulle behöva skapas för att garantera goda förutsättningar för

öppna marknader och stabila säkerhetspolitiska villkor i Östersjöregionen samt i resten av Europa.

Av flertalet opinionsundersökningar att döma ter sig det mest sannolika utfallet av det franska presidentvalet emellertid mindre dramatiskt än så. I så fall kommer vi inte att få anledning att ifrågasätta decennier av nära samarbete med grannländer och europeiska institutioner för att säkra tillgång till marknader för svenska produkter, uppnå socioekonomisk välfärd för våra medborgare, samt fred och säkerhet i vår del av världen.

Referenslista

- Chémali, Alain och Magnan Pierre (2016): "Alain Juppé et François Fillon: des vues divergentes sur Trump, Poutine et Assad », *Géopolis.fr*, 21 Novembre 2016, nedladdad 6 Februari 2017, <http://geopolis.francetvinfo.fr/francois-fillon-et-alain-juppe-des-vues-divergentes-sur-trump-poutine-assad-126265>
- Fillon, Francois (2017) i radiosänd valdebatt *France Inter*, 6 April. <https://www.franceinter.fr/emissions/le-7-9/le-7-9-06-avril-2017>). Nedladdad 2 april, 2017.
- Fillon, Francois: "L'Europe doit être un instrument, et non pas une religion » ; Programme officiel de Francois Fillon, <https://www.fillon2017.fr/wp-content/uploads/2016/10/D10675-JUILLET-2016-EUROPE-4-PAGES.pdf>
- Fillon, François (2017) : tal i La Villette, 29 Januari 2017 ; <http://www.bfmtv.com/mediaplayer/video/le-discours-de-francois-fillon-2901-908391.html>*
- Fillon, Francois och Mélenchon, Jean-Luc (2017): uttalande i en TV-sänd debatt i TF1, 20 Mars 2017, <http://www.lci.fr/elections/live-presidentiel-en-direct-debat-tf1-hamon-melenchon-macron-le-pen-fillon-2029615.html>
- Fillon, François (2017) : « Je propose une alliance européenne de défense », *Le Monde.fr*, 22 Januari 2017, nedladdad 26 Januari 2017, http://abonnes.lemonde.fr/international/article/2017/01/22/francois-fillon-je-propose-une-alliance-europeenne-de-defense_5066975_3210.html
- Graulle, Pauline (2017): "Syrie, Russie: Mélenchon met les points sur les « i » ", *Politis* ; 6 Januari 2017, nedladdad 15 Mars 2017, <https://www.politis.fr/articles/2017/01/syrie-russie-melenchon-met-les-points-sur-les-i-36080/>
- Macron, Emmanuel (2017) : Intervju, i France Inter, 1 Februari 2017, <https://www.franceinter.fr/emissions/geopolitique/geopolitique-01-fevrier-2017>
- Maurice, Eric (2017) "French candidates avoid EU debate", *Euroobserver.com*, 21 Mars 2017. Nedladdad 5 April 2017, <https://euobserver.com/elections/137312>

- Mélenchon, Jean-Luc: (2017), uttalande i en TV-sänd debat i TF1, 20 Mars 2017, <http://www.lci.fr/elections/live-presidentiel-en-direct-debat-tf1-hamon-melenchon-macron-le-pen-fillon-2029615.html>
- Mélenchon, Jean-Luc : « L'Europe en question : Sortir des traités européens », *L'AEC.fr*, <https://laec.fr/chapitre/4/sortir-des-traites-europeens>
- Mélenchon, Jean-Luc (2017) tal i Marseille citerad i Desmoulières, Raphaël Besse : « La dynamique Mélenchon se confirme jour après jour », *Le Monde*, 10 april. http://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2017/article/2017/04/10/a-marseille-jean-luc-melenchon-se-pose-en-candidat-de-la-paix_5108632_4854003.html. Nedladdad 10 april, 2017. *Lemonde.fr*
- Le Pen, Marine : (2016), intervju i France 24, 10 Oktober 2016, nedladdad 17 Mars 2017, <http://www.france24.com/fr/20161018-mardi-politique-marine-le-pen-politique-etrangere>
- Le Pen, Marine : (2017), intervju i CNN, 30 Januari2017, nedladdad 17 Mars 2017, <http://edition.cnn.com/videos/world/2017/02/01/france-intv-amanpour-marine-le-pen-b.cnn>
- Le Pen, Marine: (2017), intervju i *RMC radio*, 3 Januari 2017, nedladdad 15 Mars 2017, <http://rmc.bfmtv.com/mediaplayer/audio/rmc-0301-l-invitee-de-bourdin-direct-marine-le-pen-362776.html>
- Pasha-Robinson, Lucy : (2017), “Marine Le Pen backs Vladimir Putin and denies invasion of Crimea., Under international law Crimea is still legally a part of Ukraine.” *The Independent*, 7 February 2017. Nedladdad 22 Mars 2017, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/marine-le-pen-front-national-russian-kremlin-putin-invasion-annexation-crimea-ukraine-2014-a7566196.html>
- Quencez, Martin och Michelot, Martin (2017): « The rise of the Front National: Taking Stock of Ten Years of French Mainstream Politics”, 2017, The German Marshall Fund of the United States, Europe Program, No.1, <http://www.europeum.org/data/articles/the-rise-of-front-national.pdf>